

ठाकुरबाबा नगरपालिका

स्थानीय राजपत्र

खण्ड: ५

संख्या: २०

कार्यपालिकाबाट पारित मिति: २०७९।०८।२७

प्रमाणिकरण: २०७९।०८।२९

प्रकाशन मिति: २०७९।०९।०५

भाग-२

ठाकुरबाबा नगरपालिका

ठाकुरबाबा नगरपालिकाको बाल क्लब तथा बालसञ्जाल गठन तथा सहजीकरण निर्देशिका, २०७९

प्रस्तावना

नेपालको संविधान(२०७२) को मौलिक हकमा उल्लेख भएको बालबालिकाको सहभागिताको अधिकार तथा नागरिकहरूको संगठन, स्वतन्त्रता र शान्तिपूर्ण भेला हुन पाउने अधिकारको व्यवहारिक कार्यान्वयनमा सहयोग पुऱ्याउन, नेपाल सरकारले लागू गरिआएको बालमैत्री स्थानीय शासन रणनीति अन्तर्गत बाल क्लब गठन तथा सहजीकरण प्रक्रियालाई व्यवस्थित र प्रभावकारी ढंगले लागू गर्न गराउन, स्थानीय तहलाई सहयोग पुऱ्योस भन्ने उद्देश्यले नेपाल सरकार, संघीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालयले जारी गरेको नमुना निर्देशिकालाई आधार मानी यस नगरपालिका भित्र बाल क्लब तथा संजाल गठन र व्यवस्थापन मार्फत सार्थक बाल सहभागिता सुनिश्चित गर्नका लागि ठाकुरबाबा नगरपालिकाले बाल क्लब तथा बाल संजाल गठन, व्यवस्थापन तथा सहजीकरण निर्देशिका २०७९ जारी गरेको छ।

परिच्छेद १ :

प्रारम्भिक

१. संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ

१) यस निर्देशिकाको नाम “ठाकुरबाबा नगरपालिकाको बाल क्लब तथा बाल संजाल गठन, व्यवस्थापन तथा सहजीकरण निर्देशिका २०७९” रहको छ।

२) यो निर्देशिका ठाकुरबाबा नगरपालिकाको स्थानीय राजपत्रमा प्रकाशन भएको मिति देखि लागू हुनेछ।

परिच्छेद २ :

परिभाषा

२. विषय वा प्रसंगले अर्को अर्थ नलागेमा यस निर्देशिकाको प्रयोजनका लागि निम्न परिभाषा कायम गरिएको छ :

१. 'स्थानीय तह' भन्नाले ठाकुरबाबा नगरपालिका तथा वडा कार्यालयहरूलाई जनाउनेछ ।
२. 'सेवा प्रदायक कार्यालय' भन्नाले नेपाल सरकार अन्तर्गत स्थानीय तहमा सेवा प्रवाह गरिरहेका स्वास्थ्य संस्था, विद्यालयहरू, प्रहरी कार्यालय, सामाजिक तथा गैरसरकारी सघंसंस्थाहरूलाई जनाउनेछ ।
३. 'बाल क्लव' भन्नाले यस निर्देशिका बमोजिम गठन भई नगरपालिका तथा वडा कार्यालयहरूमा सुचिकृत भएका १८ वर्ष भन्दा कम उमेरका बालबालिकाहरूको संगठनलाई जनाउनेछ ।
४. 'बाल सञ्जाल' भन्नाले यस निर्देशिका बमोजिम नगरपालिका क्षेत्र भित्र गठन भएका बाल क्लवहरूको सञ्जाललाई जनाउनेछ । यस शब्दले वडा तथा नगरस्तरीय बाल संजालहरू समेतलाई बुझाउनेछ ।
५. 'विशिष्टीकृत बाल क्लव' भन्नाले विश्वव्यापी प्रचलनमा रहेका नियम तथा नेपाल सरकारका विशिष्टीकृत निकायले विशिष्ट उद्देश्यले निर्माण गरेका क्लवहरू : जुनियर रेडक्रस, राष्ट्रिय रोट्याक्ट क्लव, लियो क्लव, रेयुकाइ समूह जस्ता विशेष क्लवलाई जनाउनेछ ।
६. 'सहजकर्ता' भन्नाले बाल क्लव तथा संजालको गठन र सञ्चालनका लागि सहजीकरण गर्न निर्देशिका बमोजिम नियुक्ती गरिएको व्यक्तिलाई जनाउनेछ ।
७. 'सहयोगी संस्था' भन्नाले यस नगरपालिकाको क्षेत्र भित्र रहेका बाल क्लव तथा संजालहरूलाई सहयोग गर्ने, बाल अधिकार संरक्षण तथा प्रवर्द्धनका लागि विभिन्न कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरिरहेका अनुमती प्राप्त गैरसरकारी संस्थाहरू वा सामाजिक संस्थाहरूलाई जनाउनेछ ।
८. 'संरक्षक शिक्षक' भन्नाले विद्यालय स्तरमा गठन भएका बाल क्लवलाई सहयोग तथा सहजीकरण गर्न तोकिएको शिक्षकलाई जनाउनेछ ।

३. निर्देशिकाको उद्देश्य

यस निर्देशिकाको मूलभूत उद्देश्य देहाय बमोजिम रहेको छ :

- क) बालबालिकाको संगठन स्वतन्त्रताको अधिकारलाई व्यवस्थित र प्रभावकारी कार्यान्वयन गर्ने ।
- ख) बाल क्लवहरूको गठन, सञ्चालन तथा सहभागितालाई अर्थपूर्ण, नैतिक, सुरक्षित र पारदर्शी तथा समावेशी बनाउने ।
- ग) बाल मैत्री स्थानीय शासनको प्रभावकारी कार्यान्वयनमा टेवा पुऱ्याउने ।
- घ) नगरपालिकाका हरेक प्रक्रियामा सार्थक बाल प्रतिनिधित्व मार्फत बालमैत्री पूर्वाधार विकासमा टेवा पुऱ्याउने ।
- ङ.) सवै बालक्लवहरूको गठन, क्षमता विकास र परिचालनमा एक रुपता ल्याउने ।
- छ) नगरपालिका तथा वडाहरूको वार्षिक योजना चक्र (योजना निर्माण, कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्यांकन र उपलब्धी मापन) मा सार्थक बालसहभागिता सुनिश्चित गर्ने ।

४. निर्देशिकाको कार्यान्वयन

- क) नगरपालिका तथा वडाहरूमा बाल क्लव तथा बाल संजाल गठन, व्यवस्थापन र सहजीकरणका लागि यस निर्देशिका बमोजिम गर्नु गराउनु नगरपालिकाको दायित्व हुनेछ ।
२. बाल सहभागिता तथा बाल क्लव सहजीकरण लागि यस निर्देशिकाको प्रचार प्रसार गर्नु र यस बमोजिम कार्यान्वयन गर्न गराउन नगरपालिका तथा वडा कार्यालयहरूलाई सहयोग गर्न क्रियाशिल स्थानीय, राष्ट्रिय गैसस, अन्तर्राष्ट्रिय गैसस तथा विकास साम्केदारहरूको जिम्मेवारी हुनेछ ।

परिच्छेद २ :

बाल क्लबको गठन प्रक्रिया

५. बाल क्लबका किसिम

१. कुनै निश्चित विषय वा क्षेत्रका बालबालिकाका सरोकारमा कार्य गर्ने तथा उक्त क्षेत्रमा बाल अधिकारको प्रचार प्रसार र अनुगमन गर्न १८ वर्ष मुनिका बालबालिका समावेश गरि गठन गरिएको सामान्यतया २५ जना वा सो भन्दा बढी बालबालिका सदस्य रहेको समूहलाई बाल क्लब मानिनेछ ।
२. यदि २५ जना भन्दा बढी बालबालिका कुनैपनि बाल क्लबमा आवद्ध भएको अवस्थामा उक्त बाल क्लब अर्न्तगत उप समूह गठन गर्नुपर्नेछ ।
३. यसरी गठन भएका बाल क्लबहरु नगरपालिका तथा वडा कार्यालयमा सुचिकृत र नविकरण गर्नुपर्नेछ ।
४. बाल क्लबको गठन गर्दा ५ वर्ष देखि १८ वर्ष उमेरसमूहका बालबालिकालाई समेट्नुपर्नेछ । तर, विद्यालयमा आधारित बाल क्लबहरु गठन गर्दा उमेर समूह (५ देखि ११ वर्ष उमेर समूह, १२ देखि १५ वर्ष उमेर समूह र १६ देखि १८ वर्ष उमेर समूह) का आधारमा छुट्टा छुट्टै गठन गर्नुपर्नेछ । तर समुदायमा आधारित बाल क्लब गठन गर्दा ५देखि १८ वर्ष उमेर समूहको एउटै बाल समूह गठन गर्न बाधा पर्ने छैन ।

५. बाल क्लब सामान्य तथा ५ प्रकारका हुनेछन् :

क).समुदायमा आधारित बाल क्लब

- अ). नगरपालिकाको सन्दर्भमा कुनै टोल, बस्ती, वडा भित्र बाल क्लब गठन गर्न सकिन्छ ।
- आ). यस्ता बाल क्लबले सम्बन्धित भुगोल भित्रका सबै उमेर लिंग, जाति, आर्थिक हैसियत तथा शारीरिक अवस्थाका बालबालिकाहरुलाई समेट्ने र उनीहरुको उचित प्रतिनिधित्व तथा सहभागीतालाई सुनिश्चित गरिनुपर्नेछ ।
- इ) यसरी बन्ने बाल क्लबमा सम्बन्धित क्षेत्रभित्रका स्थाई रूपले बसोबास गर्ने बालबालिका मात्र सदस्य बन्न सक्नेछन् ।

ख) विद्यालयमा आधारित बाल क्लबहरु :

विद्यालयमा आधारित बाल समूहहरु देहायका आधारका बाल समूहहरु हुनेछन् :

- अ) कुनै विद्यालयमा अध्ययनरत बालबालिकालाई समेटेर उक्त विद्यालयका बालअधिकार अनुगमन तथा प्रवर्द्धन गर्न गठन भएका बाल समूह पर्दछन् ।
- आ) विद्यालयमा आधारित बाल क्लबहरुले सबै जातजाति, कक्षा, लिंग र शारीरिक हैसियतका बालबालिकाहरुको उचित प्रतिनिधित्व र सहभागिता सुनिश्चित गर्नुपर्दछ ।
- इ) यसरी बन्ने बाल क्लबमा सदस्य बन्नका लागि सम्बन्धित बालबालिका उक्त विद्यालयमा भर्ना भइ अध्ययनरत हुनुपर्दछ ।

ग. विषयगत बाल क्लबहरु देहाय अनुसार हुनेछन् :

- अ) विषयगत रूपमा निश्चित विषयहरु जस्तै बालिकाहरुको मात्र सवाल, जलवायु परिवर्तन, बाल श्रम, एच आइ भि एड्स जस्ता विषयहरुमा कार्य गर्न समुदायमा विशिष्ट ढंगले विषयगत बाल क्लबहरु गठन गर्न सकिनेछ ।
- आ) समुदायमा लुकेर रहेका वा समुदायमा पर्याप्त रूपमा सम्बोधन हुन नसकेका विशिष्ट विषयहरुमा आधारित रहेर गठन भएका बाल क्लबलाई विषयगत बाल क्लब मानिनेछ ।
- इ) विद्यालय भित्र यस्ता बाल क्लब गठन भएमा उक्त क्लबलाई विद्यालय स्तरीय बाल क्लबकै उपक्लव मानिनेछ ।

घ) विशिष्टीकृत बाल क्लव :

अ) अन्तराष्ट्रियरूपमा नै स्थापित स्वयंसेवा अभियान तथा संगठनहरु, नेपाल सरकारका विशिष्टीकृत निकायले विशेष प्रकृतीका आफ्नो संस्थागत बाल क्लव गठन गर्न सक्नेछन् । जस्तै जुनीयर रेडक्रस, स्काउट, लियो, रोट्याक्ट, आदि ।

आ) यिनीहरुको गठन र व्यवस्थापन विधि स्वयं यसका महासंघ, संरक्षक निकाय तथा स्थापित मान्यता र विधानहरुबाट सञ्चालित हुनेछन् ।

ड. बाल क्लव तथा बाल सञ्जाल :

देहाय अनुसार बाल क्लव तथा सञ्जाल गठन गर्न सकिने छ :

अ) वडा तथा नगर स्तरमा सुचीकृत भएका बाल क्लवहरु एक आपसमा भेला भइ एक आपसका काम र अभियानहरुलाई साथ सहयोग गर्ने तथा एक आपसका सरोकारहरुलाई सामुहिकीकरण गर्न बाल क्लव सञ्जाल गठन गरिनेछ ।

आ) यसरी बाल क्लव सञ्जाल गठन गर्दा समुदायमा आधारित, विद्यालयमा आधारित तथा विषयगत बाल क्लवहरु समीपलत हुन सक्नेछन् ।

६. बाल क्लव गठनका लागि सुचना, भेलाको आयोजना तथा अभिमुखीकरण

१. बालसमूह गठनका लागि सूचना, भेलाको आयोजना तथा अभिमुखीकरण गर्दा सामान्यता

देहायका प्रक्रिया तथा सिद्धान्त पूरा गर्नु पर्नेछ :

अ) समुदायमा आधारित बाल क्लव गठन गर्न चाहने जो कोहिले पनि बाल क्लव गठन गर्ने औचित्य र कारणहरु समेत स्पष्ट पारी न्युनतम पनि १०(दश) दिन अगावै सम्बन्धित समुदायका बालबालिका तथा अविभावकहरुलाई खुला सुचना दिनुपर्नेछ ।

आ) यसरी दिइने सुचना सरल नेपाली भाषामा र आवश्यकता अनुसार स्थानीय समुदायको अन्य भाषाहरुमा समेत दिनुपर्नेछ ।

इ) सुचना उपलब्ध गराउने विधिमा नगरपालिकाको कार्यालय, वडा कार्यालय, सहकारी तथा बचत क्लवका कार्यालयहरु, उपभोक्ता समितिका कार्यालय भवन, प्रहरी चौकी, स्वास्थ्य चौकी, विद्यालयहरुमा सुचना टाँस गरीर सम्पर्कमा आएका बालबालिकाहरुलाई मौखिक रूपमा भेलाका लागि जानकारी दिन सकिनेछ।

ई) बाल क्लव गठन गर्ने भेलामा न्युनतम पनि २५ जना बालबालिकाहरुको उपस्थिती हुन जरुरी छ ।

उ) बाल क्लवको गठन गर्ने भेला बालबालिकाको लागि सहज पहुँच भएको, सबै बालबालिकाको लागि केन्द्र पर्ने र सुरक्षित सार्वजनिक स्थल वा भवनहरुमा आयोजना गर्नुपर्नेछ ।

ऊ) बाल क्लव गठन गर्ने भेलामा निम्न विषयहरुमा अभिमुखीकरण तथा छलफल गरिनुपर्दछ : बाल अधिकारको अवधारणा, बराल सहभागिताको अधिकार, बाल सहभागितामा नेपालका नीतिगत व्यवस्थाहरु स्थानिय तहमा बालक्लव गर्नुको कारण र योजना बाल समूहको मूख्य उद्देश्य र कार्यक्रमहरु रहन सक्नेछन् ।

ऋ) यस्ता अभिमुखीकरण तथा जानकारीहरु सरल र बालबालिकाले बुझ्ने भाषामा हुनु पर्दछ, यदि बहुसंख्यक सहभागी नेपाली भाषा बुझ्ने खालका छैनन् भने स्थानिय भाषामा अभिमुखीकरण र छलफल चलाउन सकिनेछ ।

ए) भेलामा सहभागी सबै बयस्क तथा बालबालिकाहरुको छुट्टाछुट्टै उमेर, जातजाती र लिंग समेत जनाउने गरी उपस्थिती गराउनुपर्नेछ ।

ऐ) विद्यालयमा आधारित बाल क्लव गठन गर्दा भने विद्यालय भित्र सबै कक्षामा सुचना प्रदान गरिनुपर्दछ । भेलाको आयोजना र विद्यालय परिसरभित्रै प्रधानाध्यापक, तोकिएको शिक्षक वा व्यवस्थापन समितिका अध्यक्षकारे उपस्थितीमा गरिनुपर्नेछ ।

ओ) विषयगत बाल क्लव गठन गर्दा स्थानीय समुदायमा वा विद्यालय जहाँ गठन गर्ने हो त्यसै अनुरूप सुचना गर्ने र भेलाको आयोजना गरिनुपर्नेछ।

७. नेतृत्व चयन

१. बाल क्लव गठन गर्न नियम ६ बमोजिमको भेलामा सहभागी बालबालिकाहरुको सहमती भएमा बाल क्लवको नेतृत्व चयन गरिनुपर्नेछ। बाल क्लवको नेतृत्व तल उल्लेखित मध्ये कुनै एक विधिबाट चयन गर्न सकिनेछ। कुन विधिबाट चयन गर्ने भन्ने निर्णय स्वयं उपस्थित बालबालिकाहरुमाभ्र छलफल गरी तय गरिनुपर्नेछ :

क. बहुपदीय नेतृत्व : बाल क्लवमा अध्यक्ष, उपाध्यक्ष, सचिव, सह सचिव, कोषाध्यक्ष तथा विषयगत संयोजकहरु तय भएको नेतृत्व।

ख. चक्रीय नेतृत्व : बाल क्लवमा निश्चित संख्यामा कार्यसमिति सदस्य बन्ने। कार्यसमितिबाट एक अध्यक्ष र सचिव तोक्ने। अर्को बैठकमा अहिलेको सचिव अध्यक्ष हुने र कार्यसमितिको कुनै सदस्य सचिव बन्ने। यही प्रकृया आगामी बैठकहरुमा दोहोरिदै जाने।

२. बाल क्लवको कार्यसमिति संख्या ९ देखि २१ सदस्यीय सम्म बनाउन सकिनेछ।

३. बाल क्लवले आवश्यकता अनुसार उपसमितिहरु गठन गरी कार्यक्रमहरु गर्न सक्दछन्। उपसमितिमा ३ देखि १५ जना सम्म सदस्य बन्न सक्नेछन्।

४. बाल क्लवको नेतृत्वमा उपलब्ध भएसम्म ५० प्रतिशत बालिका, ३० प्रतिशत दलित/जनजाति र ५ प्रतिशत अपांगता भएका बालबालिकाहरुको सिट सुनिश्चित गर्नुपर्नेछ।

५. एउटा बालक वा बालिका दुई वा सो भन्दा बढी बाल क्लवको नेतृत्वमा बस्न पाइनेछैन। तर कुनै बाल क्लवको नेतृत्वमा रहेको सदस्य सञ्जालको नेतृत्वमा भने चयन हुन पाउनेछ। तर बाल क्लवको नेतृत्वमा रहेको सदस्य सञ्जालको नेतृत्वमा भने बस्न सक्ने छन्।

६. समुदायमा आधारित बाल क्लव र विद्यालयमा आधारित बालक्लवको नेतृत्व गर्ने अवधि अधिकतम २ वर्ष हुनुपर्नेछ।

७. एउटा बालक वा बालिका कुनैपनि बाल क्लवको एउटै पदमा एक कार्यकाल भन्दा बढी समय बस्न पाइनेछैन। तर सदस्यमा रहन बाधा पर्ने छैन।

८. वर्षभन्दा कम उमेर समूहका बालबालिकालाई बाल क्लवको नेतृत्वमा राखिने छैन।

९. बालक्लवको पदाधिकारीमा बालक र बालिकाको संख्या बराबरी छान्नुपर्नेछ।

१०. बाल क्लवका सदस्यहरु बीचमा नेतृत्व चयनका सन्दर्भमा विवादहरु आएमा निम्न अभ्यासहरु गर्नुपर्नेछ:

क. नेतृत्व गर्न चाहने सदस्यले आफुले बाल क्लवलाई कसरी सकृय र बलियो बनाउने भन्नेविषयमा अर्को सदस्य प्रति नकारात्मक धारणा व्यक्त नगरी छोटो प्रस्तुती गर्न लगाउने र त्यसैका आधारमा नेतृत्वका चयन गर्न सहजीकरण गर्ने।

ख. नेतृत्व गर्न चाहने सदस्यहरु बिच मात्र छलफल गराई सहमती गराउने।

ग. नेतृत्वलाई चक्रीय नेतृत्व प्रणालीमा परिवर्तन गर्ने।

घ. नेतृत्व गर्न चाहनेहरु बिच विभिन्न उप समिति बनाई उक्त समितिको जिम्मेवारी प्रदान गर्ने।

ङ. माथी उल्लेखित तरिकाबाट विवाद समाधान नभएमा नेतृत्वका लागि सदस्यहरु माभ्र गोप्य मतदान गराउने र प्र मतका आधारमा नेतृत्व चयन गर्न मद्दत गर्ने। मतदान प्रक्रियाको सहजीकरण संरक्षक शिक्षक वा वयस्क सहजकर्ताबाट गर्नुपर्नेछ।

८. बाल सञ्जालहरुको गठन

१. बालबालिकाहरुको साभ्ना समस्या तथा सवालहरु अभ्रै संगठित रुपमा उठाउन, बाल क्लवहरु बीच आपसी सहयोग, समन्वय र सहकार्य बढाउन र फरक फरक सिकाईहरुलाई आदानप्रदान गर्न र बालबालिकाहरुको सर्वोत्तम हित र विकासका लागि थप अवसरहरुको सृजना तथा खोजी गर्नका लागि बाल क्लवहरुको संजाल गठन गरिनेछ।

२. बाल क्लव (सञ्जाल) वडा र नगरपालिका स्तरमा गठन गरिनेछ ।
३. बाल क्लव(सञ्जाल) गठन गर्नका लागि (वडा र नगर) तहमा बाल क्लवहरुको प्रतिनिधिहरुको भेला आयोजना गरिनेछ ।
४. यसरी भेला आयोजना गर्दा भेला आयोजनाको लागि तोकिएको दिन भन्दा कम्तीमा पनि १० (दश) दिन अगावै सञ्जालले समेट्ने क्षेत्रका (समुदाय, विद्यालय तथा विषयगत) सबै बाल क्लवहरुलाई सुचना प्रदान गरिनुपर्छ । उक्त सुचनामा निम्नलिखित जानकारीहरु स्पष्ट सँग अनिर्वाय उल्लेख गर्नुपर्छ :
 - क. भेलाको लागि तोकिएको मिति, दिन, समय र स्थान
 - ख. सम्बन्धित बाल क्लवबाट उक्त भेलाका प्रतिनिधित्व गर्नुपर्ने बालक र बालिकाको संख्या
 - ग. उक्त भेलामा छलफल गरिने विषयवस्तु वा एजेण्डा
 - घ. उक्त भेलामा सहभागी हुन आउने सहभागी बालबालिकालाई उपलब्ध गराईने र उपलब्ध नगराईने सुविधाहरु
 - ङ. अन्य आवश्यक विषयवस्तु
५. बाल क्लवका प्रतिनिधिहरुले भेलामा सहभागी हुनका लागि निम्न शर्तहरु पूरा गर्नुपर्ने छ ।
 - क. सम्बन्धित बाल क्लवले प्रतिनिधि छनोट गरीपठाइएको निर्णय उल्लेख गरिएको चिठि,
 - ख. समुदायमा आधारित बाल क्लवको हकमा, उक्त भेलामा सहभागी हुन जानका लागि सम्बन्धित बालक वा बालिकाको अभिभावकको लिखित सहमति पत्र
 - ग. विद्यालयमा आधारित बाल समूको हकमा उक्त भेलामा सहभागी हुन जानका लागि सम्बन्धित बालक वा बालिकाको अभिभावक तथा विद्यालय प्रधानाध्यापकको लिखित सहमति पत्र
६. वडा तथा नगरपालिका स्तरीय बालभेलाका लागि सहभागीको छनौट :
 - क) वडाभेला :
 - अ) वडा अर्न्तगत प्रत्येक टोल, बस्ती र समुदाय स्तरमा गठन भएका बाल क्लव सदस्यहरुको भेलाले आफु मध्येबाट छनौट गरीपठाएका ३ जना (बालक १, बालिका १ र अपांगता भएका वा दलित वा आदिवासि वा लोपोन्मुख जातजाति मध्येबाट १ जना)
 - आ) वडा अर्न्तगत पर्ने विद्यालयहरुमा गठित बाल क्लवहरुको भेलाले छनौट गरी पठाएका १ जना बालक र १ जना बालिका
 - ख) नगर स्तरीय बालभेला : नगरपालिका अर्न्तगतका वडास्तरीय बालसंजालहरुले आफ्ना सदस्य मध्येबाट छनौट गरीपठाएका ३ देखि ५ जना (२ बालक, २ बालिका र अपांग वा लोपोन्मुख जातजाति मध्येबाट १ जना) सम्मको बालप्रतिनिधिहरु ।
७. सञ्जालको नेतृत्व चयन पनि भेलाको सहमतीको आधारमा नियम ८ मा व्यवस्था भए बमोजिमको गरिनुपर्दछ ।
८. प्रत्येक बाल सञ्जालको नेतृत्वको पुनर्गठन प्रत्येक १ वर्षमा गर्नुपर्दछ ।
९. नेतृत्व चयनमा प्रतिस्पर्धा र सहकार्यको व्यवस्थापन
 १. बाल क्लव तथा सञ्जालको नेतृत्व चयनका सन्दर्भमा बालबालिकाहरु माझ अस्वस्थ प्रतिस्पर्धा हुनबाट रोक्नका लागि सकेसम्म गोप्य मतदान सहितको निर्वाचन हुने अवस्था आउन दिनुहुँदैन ।
 २. सम क्षमताका प्रतिस्पर्धीहरुलाई सहमती गराई एकले अर्कोको नेतृत्व स्वीकार्न सक्ने वातावरण बनाउनका लागि पहिलो कोशिस गर्नुपर्नेछ ।
 ३. प्रतिस्पर्धी बालबालिकाहरुलाई चक्रिय नेतृत्व, संयोजन क्लव वा उपसमितिहरुको गठनबाट पनि विभिन्न जिम्मेवारीहरु प्रदान गरी उनीहरुको भुमिका र सक्रियतालाई प्रोत्साहन गर्नुपर्नेछ ।
 ४. बालबालिकाहरु माझ नेतृत्वका लागि हुने स्वच्छ प्रतिस्पर्धामा वयस्कहरुको प्रभाव र दबाव बाट मुक्त राखिनुपर्नेछ ।

१०. बाल क्लव तथा संजालहरूको आवद्धता तथा सूचिकरण

१. समुदाय तथा विद्यालयमा गठन भएका बाल क्लवहरू गठन भएको मितिले १ महिनाभित्र वडा कार्यालय तथा बाल संजालहरू गठन भएको मितिले १ महिनाभित्र नगरपालिकामा सुचिकृत हुनुपर्दछ।
२. विद्यालय स्तरमा गठन भएका बाल क्लवको आवद्धता सम्बन्धित विद्यालयसँग र समुदाय, टोल वा बस्तीहरूमा गठन भएका बाल क्लवको आवद्धता र सुचिकरण सम्बन्धित वडा कार्यालयसँग रहनेछ। तर सुचिकरणको जानकारी तथा विवरण भने नगरपालिकाको कार्यालयलाई दिनुपर्नेछ।
३. वडा स्तर र नगर स्तरमा गठन भएका बाल संजालहरूको आवद्धता नगरपालिकाको कार्यालयसँग रहनेछ।
४. कुनैपनि बाल क्लव तथा संजाल सुचिकरण हुँदा त्यसको नाम, उद्देश्य, कार्यसमितिको नाम, सहजकर्ताको नाम र सम्पर्क स्थान र फोन नम्बर, आवद्धता रहेको कार्यालय समेत खुलाइएको हुनुपर्दछ।
५. सुचिकृत बाल क्लवहरू तथा बाल संजालहरू प्रत्येक वर्ष नविकरण हुनुपर्दछ। यसरी नविकरण गराउदा नविकरणको लागि निवेदन, सम्बन्धित बाल क्लव तथा संजालको वार्षिक भेलाको उपस्थिती र पुर्नगठित वा विद्यमान कार्यसमितिको नामावली, सहजकर्ताको नाम र सम्पर्क फोन नम्बर र बाल क्लव तथा बालसंजालले अधिल्लो वर्ष सम्पन्न गरेका कार्यक्रमहरूको सूची सहित प्रगति प्रतिवेदनको प्रतिलिपि संलग्न गर्नुपर्दछ।
६. विद्यालयमा आधारित बाल क्लव नवीकरण गर्दा सम्बन्धित विद्यालयको सिफारिश पत्र पनि आवश्यक संलग्न गर्नुपर्दछ।
७. बाल क्लव तथा बाल संजालको नाम राख्ने सम्बन्धमा बालबालिकाहरूको भेलामा सहभागीहरूले आपसी सहमति गरेर नाम राख्नेछन्। कुनै एक बाल क्लव र बाल संजालको नाम त्यहि वडा र नगरपालिका भित्र रहेको अर्को बाल क्लव वा बाल संजालको नामसँग मिलेको अवस्थामा अर्को नाम राख्नुपर्नेछ।
८. बाल क्लवहरू र बाल संजालहरूको नामसँग कुनै पनि निजि, सामाजिक वा गैरसरकारी संस्थाहरूले आफ्नो नाम जोड्न पाइनेछैन। तर ती बाल क्लवहरू तथा संजालहरूको क्षमता अभिवृद्धि, तिनिहरूले उठाएका मुद्दाहरूको लागि वकालत जस्ता कामहरू गर्नलाई आवश्यक सहयोग तथा सहजीकरण गर्न सक्नेछन्।
९. सम्बन्धित वडा तथा नगरपालिकाको योजना प्रक्रियाहरूमा वा निति निर्माण प्रक्रियामा त्यस्ता बाल क्लव तथा बाल संजालहरूले आफ्नो क्षेत्रभित्रका सबै बालबालिकाहरूको प्रतिनिधित्व गरेको सुनिश्चित गर्नुपर्नेछ।
१०. बाल क्लव तथा बाल संजालको सुचिकरण तथा नविकरणका लागि सहजकर्ता संस्था वा कार्यालयको तोकिएको व्यक्ति अनिवार्य उपस्थित भई प्रमाणित र सहमति गर्नुपर्नेछ।
११. सुचिकृत तथा नविकरण भएका बाल क्लव र बाल संजालहरूको सम्पूर्ण विवरण सम्बन्धित वडा तथा नगरपालिकाले प्रकाशन गर्ने बालबालिकाको स्थिति प्रतिवेदनमा समावेश गरी प्रकाशन गर्नुपर्नेछ।

परिच्छेद ३ :

सहजकर्ता सम्बन्धी व्यवस्था

११. सहजकर्ता संस्था, कार्यालय र व्यक्तिहरू :

१. बाल क्लव तथा बाल संजालको गठन तथा सञ्चालन वयस्क सहजकर्ता वा सहजकर्ता संस्थाको अनुपस्थितीमा मान्य हुनेछैन।

२. प्रत्येक बाल क्लव तथा बाल संजाल सहजीकरण गर्न एक वयस्क सहजकर्ता वा सहजकर्ता संस्था हुन जरुरी हुन्छ।
३. सहजकर्ताले बाल क्लव तथा बाल संजालको बैठक, योजना निर्माण, कार्यान्वयन तथा विषयगत छलफललाई सहजीकरण गर्ने, उनीहरूलाई सही र उपयुक्त उपायहरू सुझाउने, आवश्यक श्रोत साधन जुटाउन तथा उपलब्ध श्रोत साधन सम्म उनीहरूको पहुँच पुराउन सहयोग गर्नुपर्नेछ।
४. बाल क्लव तथा बाल संजालका गतिविधि र त्यसबाट उत्पन्न परिणामप्रति वयस्क सहजकर्ता, सहजकर्ता संस्था वा सम्बन्धित कार्यालयको पनि नैतिक जिम्मेवारी रहनेछ।
५. बाल क्लव तथा बाल क्लव सहजकर्ताको छनौट प्रकृत्यामा बाल क्लवको सहभागिता र सहमति अनिवार्य रहनेछ।

१२. वयस्क सहजकर्ताको चयन

१. प्रत्येक बाल क्लव तथा बाल संजाल सहजीकरणको लागि एक वयस्क सहजकर्ता अनिवार्य हुनुपर्नेछ।
२. बालअधिकार संरक्षण तथा प्रवर्द्धन गर्न सहयोग गर्ने स्थानीय संस्था वा वडा कार्यालय तथा नगरपालिकाले वयस्क सहजकर्ता नियुक्त गर्नेछ।
३. वयस्क सहजकर्ताले बाल क्लव तथा बालसंजाल सहजीकरण गरेबापत उनीहरूबाट कुनै पनि नगदी वा जिन्सी फाईदा वा पारिश्रमिक लिन हुदैन। तर सहयोगी संस्था वा वडा कार्यालय वा नगरपालिकाले निश्चित पारिश्रमिक वा प्रोत्साहन भत्ता उपलब्ध गराउन सक्नेछ।
४. वयस्क सहजकर्ताको शैक्षिक योग्यता न्यूनतम १२ कक्षा उत्तीर्ण हुनेछ, भने १९ देखि ४० वर्ष उमेर समूहको व्यक्ति हुनेछ।
५. विद्यालयमा आधारित बाल क्लवको सहजकर्ता शिक्षकहरूमध्येबाट र समुदायमा आधारित बाल क्लव, वडा तथा नगर स्तरीय बाल संजालको सहजकर्ता बाल संरक्षण समिति वा बाल मैत्री स्थानीय शासन समन्वय समितिका सदस्य वा संस्थाको तर्फबाट तोक्न सकिनेछ।
६. सहयोगी संस्था वा विद्यालयले नियुक्त गरेको अवस्थामा बाहेक वयस्क सहजकर्ता सम्बन्धित वडा तथा नगरक्षेत्र भित्रको व्यक्ति हुनुपर्नेछ।

१३. बाल समूहको सहजकर्ता हुनकालागि योग्यता

१. निम्न योग्यता भएको व्यक्तिलाई बाल क्लव तथा बाल संजालको सहजकर्ता हुनका लागि प्राथमिकता हुनेछ :
 - क. बाल क्लवका पूर्व सदस्य भएकालाई प्राथमिकता दिइनुपर्नेछ।
 - ख. बाल अधिकारबारे जानकार, सचेत, संवेदनशील तथा तालिम प्राप्त।
 - ग. बाल मैत्री व्यवहारबारे सचेत र अभ्यस्त।
 - घ. बालबालिकाप्रति सकारात्मक धारणा भएको र बालबालिका विरुद्ध कुनै पनि हिंसा नगर्न प्रतिबद्ध।
 - ङ. कुनै पनि राजनीतिक दल वा राजनीतिक संगठनको सकृय जिम्मेवारीमा नरहेको।
 - च. फौजदारी अपराधमा संलग्न नभएको।
 - छ. सम्बन्धित वडा तथा नगरपालिका मै बसोबास भएको।
 - ज. मदिरा, सुर्ती, चुरोट, लागु औषधको अम्मल नभएको व्यक्ति।

१४. वयस्क सहजकर्ताको भूमिका र सीमितता

१. स्थानीय वयस्क सहजकर्ता बाल अधिकारको संरक्षण तथा प्रवर्द्धन का लागि प्रतिबद्ध, स्वयंसेवी भावनाको र माथि नियम १३ मा उल्लेख गरिएको योग्यता भएको व्यक्ति हुनुपर्दछ।
२. जिम्मेवारी प्राप्त वा छनोट भएका वयस्क सहजकर्ताले देहायका भूमिका निर्वाह गर्नुपर्दछ :

- क. बाल क्लव तथा बाल संजालको बैठक संचालन, उनीहरुको आफ्नै व्यक्तित्व विकास, सहभागिता र सर्वोत्तम हितका लागि कार्ययोजना वा क्रियाकलापहरुको योजना निर्माण र त्यसको कार्यान्वयनका लागि सहजीकरण गर्ने ।
- ख. बाल क्लव तथा बाल संजालहरु र स्थानीय सरकार तथा सम्बन्धित कार्यालय, संस्थाहरु विच सम्पर्क, सम्बन्ध र समन्वय बढाउन सहजीकरण गर्ने ।
- ग. बाल क्लव तथा बाल संजालले नेतृत्व गरेका कृयाकलाप वा कार्यक्रमहरुको लागि आवश्यक श्रोतसाधन जुटाउन सहयोग तथा सहजीकरण गर्ने ।
- घ. बाल क्लव तथा बाल संजालहरुले उठाएका बालबालिका सम्बन्धिका सवाल तथा समस्याहरु सम्बन्धित सरोकारवालाहरुलाई समय मै जानकारी गराउन सहयोग गर्ने ।
- ङ. बाल क्लव तथा बाल संजालसँग उपलब्ध श्रोत साधनको उपयुक्त र उच्चतम प्रयोग भए नभएको अनुगमन गर्ने र त्यसको लागि सहजीकरण गर्ने ।
- च. बाल क्लव तथा बाल संजालका सदस्यहरुमा भ्रष्ट विवाद वा समस्या आएको अवस्थामा त्यसको सहि समाधानको लागि सहजीकरण गर्ने ।
- छ. बाल क्लव तथा बाल संजाललाई बाल अधिकार र बालबालिकाहरुको कर्तव्य सम्बन्धी सूचनामुलक सामाग्रीहरु खोजी गर्न तथा उपलब्ध गराउन पहल गर्ने ।
- ज. आवश्यकता अनुसार बालअधिकार तथा बाल क्लव, बाल संजाल सहजीकरण सम्बन्धिका तालिम, गोष्ठी, अन्तरक्रिया, बैठकहरुमा सहभागी हुने ।
- झ. बाल क्लव वा बाल संजालका कुनैपनि सदस्य आफ्नो घरपरिवार र समुदाय बाहिर अन्य कुनै कार्यक्रममा सहभागी हुनपरेमा सम्बन्धित अभिभावक र विद्यालयको सहमति पत्र लिन सहजीकरण गर्ने र आवश्यकता अनुसार वयस्क संरक्षकको भुमिका निभाउने ।

३. वयस्क सहजकर्ताले बाल क्लवको सहजीकरण गर्दा निम्न कार्यहरु गर्न हुँदैन :

- क. बाल क्लव तथा बाल संजालको बैठक तथा छलफल आफैले सञ्चालन गर्ने ।
- ख. बाल क्लव तथा बाल संजालको योजना बनाउने, निर्णयहरु गर्ने र आफ्नो इच्छानुसार निर्णयमा सहमत गराउने ।
- ग. बाल क्लव तथा बाल संजालको बैठक वा छलफल प्रक्रियामा आफ्नो विचार र धारणा लादने ।
- घ. बाल क्लव तथा बाल संजालको तर्फबाट निर्णायक प्रक्रिया, तह तथा संयन्त्रहरुमा प्रतिनिधित्व गर्ने ।
- ङ. बाल क्लव तथा बाल संजालका सदस्यहरु माथि कुनैपनि प्रकारको दुर्व्यवहार, हिंसा र शोषण गर्ने।
- च. बाल क्लव तथा बाल संजालका सदस्यहरु बीच लिंग, वण,जातजाती, उमेर, भाषा, भूगोल , शारीरिक लगायत कुनै पनि आधारमा भेदभाव गर्ने ।
- छ. बाल क्लव तथा बाल संजालसँग रहेको कुनैपनि प्रकारको साधन श्रोत जथाभावी प्रयोग गर्ने वा व्यक्तिगत प्रयोजनका लागि प्रयोग गर्ने ।
- ज. कुनै एक जातजाति, धर्म, संस्कृति, राजनीतिक दलहरुका गतिविधि र अपराधिक गतिविधिमा बाल क्लव तथा बाल संजालका सदस्यहरुलाई संलग्न गराउने वा संलग्न हुन उस्काउने ।
- झ. जोखिमपुर्ण कृयाकलापहरुमा सहभागी गराउने वा सहभागी हुन उस्काउने ।
- ञ. बालबालिकाहरुको संरक्षण तथा उचित सुरक्षाको सुनिश्चितता नगरी उनीहरुको घरपरिवार वा समुदायबाट बाहिर पठाउने वा कार्यक्रमहरुमा संलग्न गराउने ।
- ट. बालक्लवको सम्पत्ति, बचत तथा अन्य रकम तथा आय जथाभावी प्रयोग गर्न वा व्यक्तिगत प्रयोजन वा हितमा प्रयोग गर्न ।

४. सहजकर्ताले नियम १४ (३) मा उल्लेख भए अनुसारको व्यवहार तथा गतिविधि गरेको भन्ने शंका लाग्ने जो कोहीले पनि आवश्यक प्रमाण सहित सम्बन्धित विद्यालय, वडा, नगरपालिका वा सहयोगी संस्था उजुरी दिन सक्नेछन ।
५. सहजकर्ता विरुद्ध परेको उजुरी र गुनासोको छानविन गर्दा दोषी भएको पाइएमा नियुक्त गर्ने संस्थाले सम्बन्धित सहजकर्तालाई नसहित दिने, आगामि निश्चित अवधीसम्मका लागि सहजकर्ता बन्न नसक्ने गरी पदबाट हटाउने र घटनाको प्रकृति हेरी आवश्यक कारबाहीका लागि प्रक्रिया अधि बढाउनेछ।
६. तर, उजुरीको छानविन प्रक्रियामा सम्बन्धित सहजकर्तालाई एकपटक आफ्नो कुराहरु राख्ने अवसर दिइनेछ।

परिच्छेद ४ :

बाल क्लवको बैठक तथा कार्यक्रम सम्बन्धी व्यवस्था

१५. नियमित बैठक तथा छलफलका विषयहरु

१. बाल क्लव तथा बाल संजालको नियमित बैठक विद्यालय विदा वा बन्दको दिन र दिउसोको समयमा र सबै सदस्यहरुलाई पायक पर्ने सुरक्षित स्थानमा मात्र संचालनक गर्नुपर्नेछ ।
२. बाल क्लव तथा बाल संजालको बैठकमा सम्बन्धित वयस्क सहजकर्ताको उपस्थिती अनिवार्य हुनुपर्नेछ ।
३. बाल क्लव तथा बाल संजालको बैठक बस्ने समयावधि बढिमा २ (दुई) घण्टा सम्म हुनुपर्नेछ ।
४. बाल क्लव तथा बाल संजालको बैठक बसेको बेला बैठक पुस्तिका (माइन्ट) उतार गर्नुपर्नेछ ।
५. बाल क्लव तथा बाल संजालको नियमित बैठकमा उनीहरुका आफ्नै कार्ययोजना, क्रियाकलाप समस्या तथा सिकाईहरुमा छलफल हुनुपर्नेछ ।
६. आगामी कार्यक्रमको मिति, स्थान र समय तय, जिम्मेवारी विभाजन र श्रोत संकलन तथा आवश्यकता अनुसार अन्य विषयहरुमा छलफल गर्नु पर्नेछ ।

१६. कार्यक्रम योजना निर्माण

१. बाल क्लव तथा बाल संजालको बैठक तथा वार्षिक भेलाले मात्र वार्षिक योजना तय गर्नुपर्नेछ । यसरी योजना तय गर्दा बालबालिकाहरु आफ्नै लागि र आफूले आवश्यक ठानेका र गर्न सकिने क्रियाकलाप मात्र योजनामा राख्नु पर्नेछ । योजना कम्तीमा महिनामा एउटा कार्यक्रम हुनुपर्छ ।
२. बाल क्लव तथा बाल संजालका क्रियाकलाप वा कार्यक्रमको योजना निर्माण गर्दा विद्यालयको शैक्षिक क्यालेन्डरसँग नजुध्ने गरी बनाउनुपर्नेछ ।
३. बाल क्लवको कार्यक्रम मुलत निम्न विषयमा केन्द्रीत हुनुपर्दछ :

क. बाल अधिकारको प्रचार प्रसार : विभिन्न कृयाकलापहरु मार्फत बाल क्लव तथा बाल संजालहरुले स्थानीय स्तरमा बालबालिकाको हक अधिकार र कर्तव्य सम्बन्धी प्रचारप्रसार गर्ने । जस्तै: हाजीरीजवाफ, गीत, कविता, खेल, कथा, वक्तृत्वकला, चित्रकला, भित्ते पत्रिका, सडक नाटक, रेडीयो कार्यक्रम, पत्र लेखन जस्ता क्रियाकलापहरु ।

ख. बाल अधिकार अनुगमन : बाल क्लव तथा बाल संजालहरुले आफ्नो क्षेत्र भित्रका बालबालिकाहरुको अवस्था, बालअधिकारको अवस्था कस्तो छ भनेर अनुगमन गर्न सक्छन । वडा कार्यालय, नगरपालिकाको कार्यालय, विद्यालय, विभिन्न अरु कार्यालय तथा संस्थाहरुको कार्यालयमा गुनासो पेटिका राखेर, बाल क्लव छलफल गरेर, आफ्नो विद्यालय तथा समुदायको भ्रमण गरेर, अभिभावकहरूसँग अन्तरक्रिया गरेर यसको अवस्था थाहा पाउने । र थाहा पाएको कुराहरु विद्यालय व्यवस्थापन समिति, वडा कार्यालय, नगरपालिकाको कार्यालय, बाल संरक्षण

समिति, बाल मैत्री स्थानीय शासन समिति वा सहयोगी संस्थाहरुलाई तत्काल जानकारी गराउने ।

ग. जोखिममा परेका बालबालिकाहरुलाई आवश्यक थप सेवाका लागि सम्प्रेषण गर्ने : बाल क्लव तथा बाल संजालहरुले आफ्नो वडा, समुदाय तथा विद्यालयमा यदि कुनै बालक वा बालिका जोखिममा रहेका छन र तिनीहरुलाई थप सेवा, सहयोग र मद्दत चाहिएको अवस्था छ भने वडा बाल संरक्षण समिति वा नगर बाल संरक्षण समितिलाई जानकारी गराउने र सम्बन्धित सेवा प्रदायक संस्था वा कार्यालयमा सम्प्रेषण गर्न मद्दत गर्ने ।

घ. बालबालिका स्वयम्को व्यक्तित्व विकास सम्बन्धित कार्यक्रमहरु : बाल क्लवहरु तथा बाल संजालहरुले आफ्ना सदस्यहरुको लागि गुणस्तरीय पढाई, लेखाई, सकारात्मक आनीबानी, व्यक्तिगत सरसफाई जस्ता कुराहरुमा मद्दत गर्ने खालका क्रियाकलापहरु संचालन गर्ने ।

ङ. सामुदायिक सेवा सम्बन्धी कृयाकलापहरुमा संलग्नता र सहभागिता : कुनैपनि बाल क्लव तथा बाल संजालका १४ वर्ष उमेर पुरा भईसकेका सदस्यहरुले कसैको करकाप विना समुदायको हितका लागि सेवा गर्न सक्छन् । तर यस्तो सेवामूलक कृयाकलापहरु बालबालिकाहरुको हित विपरित, उल्टै बालबालिकाहरुलाई जोखिममा धकेल्ने, उनीहरुको नैतिक तथा भौतिक क्षति हुने खालको छैनन् भन्ने कुराको सुनिश्चितता हुनुपर्दछ ।

तर प्रचलित कानुनले बर्जित गरेका, निकृष्ट वा जोखिमयुक्त कृयाकलापहरुमा बालबालिकाले सहयोग तथा सेवा गर्न सक्नेछैनन् ।

छ. बालबालिकाका सवाल तथा समस्याहरु सम्बन्धित सरोकारवालाहरु समक्ष राख्ने : बाल क्लव तथा बाल संजालहरुले सामुहिक रुपमा वा आफ्ना प्रतिनिधि मार्फत बालबालिकासँग सम्बन्धित स्थानीय सवालहरु वा समस्याहरु वयस्यहरु, अभिभावक, स्थानीय सरकार र सम्बन्धित सरोकारवालाहरु समक्ष राख्ने र ति सवाल तथा समस्याहरुलाई सम्बोधन गर्ने ऐन कानुन, योजना, नीति तथा कार्यक्रम बनाउनका लागि प्रभाव पार्ने किसिमका क्रियाकलापहरु गर्ने । जस्तै: बाल भेला, अन्तरक्रिया तथा छलफल, बाल सुनुवाइ, सरोकारवालाहरु भेटघाट, विज्ञप्ति निकाल्ने जस्ता कृयाकलापहरु आयोजना गर्न र वयस्कहरुले आयोजना गरेका यस्ता कार्यक्रमहरुमा प्रतिनिधित्व गर्दै आफ्नो कुराहरु राख्न सक्छन् ।

१७. बाल क्लवले सञ्चालन गर्ने कार्यक्रमहरुको सीमा

देहाय बमोजिमका गतिविधि एवं कार्यक्रमहरु बाल क्लवहरुले संचालन गर्न हुँदैन ।

१. कुनैपनि राजनीतिक दल वा त्यसको भातृ संगठनको प्रत्यक्ष पक्षपोषण वा विरोध गर्ने ।
२. सार्वजनिक वा कसैको व्यक्तिगत सम्पत्ती माथि, कुनैपनि व्यक्तिको जीउ ज्यान माथी क्षति पुग्ने ।
३. कुनैपनि जातजाति, पेशा व्यवसाय र समुदाय प्रति गलत विचार, भावना, सुचना र दृष्टिकोण सम्प्रेषण गर्ने ।
४. यौन हिंसा, दुर्व्यवहार तथा शोषण प्रभावित तथा यसको जोखिममा रहेका बालबालिकाको बारेमा पहिचान खुल्ने सुचना तथा जानकारीहरु सार्वजनिक गर्ने र गोपनियता भंग गर्ने गतिविधिहरु ।
५. रातको समयमा आफ्नो भन्दा परिवार बाहिर गएर गरिने क्रियाकलापहरु, परिवार, विद्यालय वा समुदायभन्दा बाहिर गएर गरिने गतिविधि तथा कार्यक्रमहरु । तर, बालबालिकाहरुको लागि उचित सुरक्षाको सुनिश्चितता गरिएको छ भने त्यस्तो अवस्थामा भने समुदाय वा विद्यालय भन्दा बाहिर गएर कार्यक्रम गर्न सकिन्छ र सम्बन्धित अभिभावकहरुको सहमतिमा त्यस्ता कार्यक्रम वा गतिविधिहरुमा बालबालिकाहरुले प्रतिनिधित्व गर्न सक्छन् ।
६. उचित सुरक्षाको प्रबन्ध र आवश्यक पूर्व अनुमती बेगर कसैको पनि जिउ ज्यानमा खतरा पुग्ने साहसिक खेलहरु खेलाउन वा अन्य यस्ता जोखिमयुक्त कृयाकलाप संचालन गर्न ।

७. बाल क्लव वा बाल संजालको आफ्नै कोष निर्माण गर्न वा आय आर्जनका लागि बालश्रम लगायत कुनै पनि व्यापार, व्यवसायहरू ।
८. वयस्कहरूको संस्था वा क्लव वा कुनैपनि सामाजिक संघ सस्थाले जस्तो सिंगो परियोजना सञ्चालन गर्ने वा तिनहरूका परियोजना अन्तर्गतका कामहरू जो वयस्कहरूले गर्नुपर्छ त्यस्ता कृयाकलाप वा गतिविधि गर्न ।
९. सामाजिक शान्ति सुरक्षामा नकारात्मक असर पर्ने देखिएको अवस्थामा बाल अधिकारकर्मी, स्थानीय बाल संरक्षण समिति तथा बालमैत्री सुशासन समन्वय समितिको परामर्शमा स्थानीय सरकारले, सम्बन्धित संस्था वा कार्यालयले वा विद्यालयले निश्चित गतिविधिलाई रोक लगाउन सक्नेछ ।

परिच्छेद ५ :

बाल क्लवको सदस्यता सम्बन्धी व्यवस्था

१८. सदस्यता वितरण र व्यवस्थापन

१. बाल क्लवले स्वतन्त्र रूपमा आफ्नो सदस्यता वितरण गर्न सक्छ । विद्यालयमा आधारित बाल क्लवको सदस्य हुन सोही विद्यालयमा अध्ययनरत विद्यार्थी र समुदायमा आधारित बाल क्लवको सदस्य हुन सोही समुदायमा बसोबास गर्ने बालबालिका नै हुनुपर्दछ ।
२. कुनैपनि बालक वा बालिका बाल क्लवको सदस्य बन्न चाहेको खण्डमा सामान्यतया बाल क्लवले सदस्यता दिनुपर्दछ । तर बाल क्लवको सदस्य बन्न कुनैपनि बालक वा बालिकालाई दबाव दिन पाइनेछैन ।
३. सदस्य नभएकै कारण बाल क्लवले आयोजना गर्ने खुला र सार्वजनिक कार्यक्रममा कुनैपनि बालबालिकालाई सहभागी नगराउन पाइनेछैन ।
४. बाल क्लव सदस्यहरूको अभिलेख सम्बन्धित बाल क्लवले आफ्नै रजिष्टरमा राख्न सक्नेछ । यसरी अभिलेख राख्दा निम्न कुराहरू उल्लेख हुनुपर्दछ : नाम थर, ठेगाना, उमेर, लिंग, (विद्यालयमा भए कक्षा), अविभावकको नाम, सम्पर्क फोन नम्बर, फोटो (उपलब्ध भए सम्म) ।
५. श्रोत साधन उपलब्ध भएसम्म बाल क्लवले आफ्ना सदस्यहरूलाई सदस्यता पत्र पनि वितरण गर्न सक्नेछ ।

१९. प्रतिनिधित्व र सहभागिताको समान अवसरको व्यवस्थापन

१. बाल क्लव तथा बाल संजालमा आवद्ध सबै सदस्यहरूले आफ्नो व्यक्तित्व विकास गर्ने र प्रतिनिधित्व गर्ने अवसर समान ढंगले प्राप्त गर्नेछन् भन्ने कुरा सुनिश्चित गर्न ती क्लव तथा संजालले विभिन्न अवसरहरूको बाँडफाँड र पालैपालो प्रतिनिधित्व गर्ने नियम बनाउन सक्नेछन् । यसका लागि वयस्क सहजकर्ताले मद्दत गर्नुपर्नेछ ।
२. बाल क्लव तथा बाल संजाल अन्तर्गत विषयगत उप क्लवहरू बनाएर सोही अनुसार प्रतिनिधित्वको अवसर तथा व्यक्तित्व विकास सँग सम्बन्धित अन्य अवसरहरू दिनुपर्नेछ ।
३. आयोजक संस्था वा कार्यालयले तोकेको अवस्थामा बाहेक सकेसम्म पालैपालो सबै सदस्यहरूलाई प्रतिनिधित्व वा सहभागिताको अवसर दिनुपर्नेछ ।
४. बाल क्लव वा बाल संजालको प्रतिनिधित्व गर्ने सदस्यले र कुनैपनि अन्तरक्रिया, छलफल, बैठक वा कार्यक्रममा जानु अघि आफ्नो क्लवका सदस्य र सहजकर्तासँग छलफल र परामर्श गरी आफुले उठाउनुपर्ने सवाल वा छलफलको विषय निर्धारण गर्नुपर्नेछ ।
५. बाल क्लव वा बाल संजालका सदस्य कुनैपनि कार्यक्रम सहभागी भईसकेपछि आफ्नो क्लव तथा संजालका सदस्यहरू र सहजकर्ताको बैठक राखी आफु सहभागी भएको कार्यक्रममा भए गरेका सबै छलफल, निचोड

र सिकाईका बारेमा जानकारी दिनुपर्नेछ । सकेसम्म एक पाना प्रतिवेदन लेखेर बाल क्लव वा संजालको फाइल वा माइन्सुटसँगै राख्नुपर्नेछ ।

२०. सदस्यहरु बीचको विवादको समाधान

सामान्यतया बाल क्लव तथा संजालमा उत्पन्न हुने विवादहरुलाई निम्न ढंगले समाधान गर्न सकिनेछ :

१. बाल क्लव तथा संजालको योजना निर्माण तथा कार्यान्वयन लगायतका छलफलमा सबै सदस्यहरुलाई स्वतन्त्र र छोटो रूपमा आफ्नो विचार राख्न लगाउने ।

२. बाल क्लव तथा संजालको बैठक बस्ने, छलफल गर्ने तथा नेतृत्व चुन्ने प्रकृयाका बारेमा आचारसंहिता निर्माण गर्नुपर्दछ । नमुना आचारसंहिता अनुसूची ६ मा दिइएको छ ।

३. कार्यक्रम आयोजना गर्ने सन्दर्भमा बाल क्लव तथा संजालका सदस्यहरुमाभरि फरक प्रस्तावहरु वा फरक मतहरु प्राप्त भएमा, ती कार्यक्रमहरुको सुचि तयार गर्ने र सदस्यहरु बिच आपसी छलफल गरी ती कार्यक्रमहरुको प्राथमिककरण गर्न लगाउने । कार्यक्रमको छनौट तथा प्राथमिकरण गर्दा निम्न कुराहरुलाई आधारमा बनाउने :

क) बालबालिकाहरुको रुचि, उनीहरूसँग भएको संभावित सृजना वा कलालाई उजागर गर्ने, प्रवर्द्धन गर्ने र जोखिमरहित कार्यक्रमलाई पहिलो प्राथमिकता दिने ।

ख) बालबालिकाहरुका सवालहरु उठान गर्ने र उनीहरुको सहभागितालाई प्रवर्द्धन गर्ने कार्यकलापलाई छनौट गर्ने ।

ग) अधिकार संगसंगै बालबालिकाहरुले पुरा गर्नुपर्ने कर्तव्य बारेमा बुझाउने खालका क्रियाकलापहरु

घ) आर्थिक लगानी नलाग्ने धेरै समय नलाग्ने र विद्यालय शिक्षालाई असर नपुऱ्याउने कार्यक्रमहरु ।

ङ) समुदाय तथा क्लवहरुमा भेदभाव, मनमुटाब र द्वन्द्व सृजना नगर्ने कार्यक्रमहरु ।

च) बालबालिकाहरुको गुणस्तरीय शिक्षा र सकारात्मक आनीबानी तर्फ अभिमुख गराउने कार्यक्रमहरु

४. बाल क्लव तथा संजालका सदस्यहरु माभरि बालबालिका सम्बन्धित स्थानीय सरोकारका विषयमा फरक विचार वा धारणाहरु आएमा ती धारणाहरुलाई समावेश गरी साझा धारणा बनाउनुपर्दछ । यसका लागि निम्न कार्यहरु गर्न सकिनेछ :

क) सबै सदस्यहरुलाई सम्बन्धित विषयमा पालैपालो आफ्ना विचारहरु छोटकरीमा राख्न दिनुपर्दछ । यसरी विचार राख्दा अरुको विचारलाई गलत भन्ने, होच्याउने वा सिधै नकार्न हुँदैन ।

ख) फरक फरक धारणाहरुलाई समेटेर कुनै सदस्यले एकै धारणा प्रस्ताव गर्न लगाउने ।

ग) यदि नितान्त विपरित धारणाहरु आएमा बाल क्लवको बैठकमा ती फरक धारणाहरु र त्यसलाई समर्थन गर्ने सदस्य संख्या पनि लेख्ने । तर, बहुमत सदस्यहरुले व्यक्त गरेको धारणा अनुसार बाल क्लवले गतिविधि गर्नुपर्दछ ।

५. बाल क्लव तथा संजालका सदस्यहरु माभरि आर्थिक वा संगठन व्यवस्थापनका विषयमा विवाद भएमा देहाय बमोजीम सहजिकरण गर्न सकिनेछ :

क) बाल क्लव तथा संजालका सदस्यहरु बीच विवादको विषयमा छलफल गरी आपसी सहमति सृजना गर्ने ।

ख) बाल क्लव तथा संजालका सदस्यहरुले उठाएको विवादको विषय र उनीहरुले दिएका तर्क तथा प्रमाणहरुको सूची बनाउने ।

ग) विद्यालयका प्रधानाध्यापक वा समुदायमा आधारीत बाल क्लवको हकमा आवद्ध समितिका संयोजकले सम्बन्धी विवादको छानविन गरी निर्णय प्रदान गर्ने ।

६. बाल क्लव भित्र आउने विवादको समाधान गर्ने बैठकमा वयस्क सहजकर्ता र आवद्ध समिति वा निकायका प्रमुखको अनिवार्य उपस्थिती हुनुपर्दछ ।

परिच्छेद ६ :

बाल क्लव र संजालको आर्थिक व्यवस्थापन तथा सहायता

२१. आर्थिक व्यवस्थापन

१. बाल समूहको आर्थिक कोषमा देहायको रकम रहनेछ :

- क) स्वेच्छिक रुपमा उठेको सदस्यहरुको नवीकरण वा मासिक शुल्क,
- ख) चन्दा तथा सहयोग,
- ग) संस्थाहरुबाट प्राप्त हुने आर्थिक सहायता ,
- घ) विद्यालयबाट प्राप्त हुने आर्थिक सहायता,
- ङ) नगरपालिकाबाट प्राप्त हुने आर्थिक सहायता,
- च) स्थानीय समूह तथा निजी क्षेत्रहरुबाट प्राप्त हुने सहायता ,
- छ) यस्तै अन्य आयहरु ।

२. बालसमूहले आर्थिक सहयोगको लागि सामान्य निवेदन दिए पुग्ने छ, कुनैपनि व्यक्ति, संस्था वा कार्यालयले बाल क्लव तथा संजाललाई पाँच हजार भन्दा बढी आर्थिक सहयोग गर्नुपरेको अवस्थामा सो सहयोग जिन्सी वा सेवा खरिद गरी सहयोग गर्नुपर्दछ ।

३. बाल क्लव तथा संजालले आर्थिक कारोवारको विवरण प्रचलित सामान्य लेखाको सिद्धान्त अनुसार राख्नु पर्नेछ, र खर्च फछ्यौट गर्दा उपलब्ध बिल, भर्पाइ र आय व्ययको हस्तलिखित विवरण सहित पेश गर्नुपर्नेछ।

४. बालबालिकासँग सम्बन्धित कुनैपनि परियोजना वा कार्यक्रम संचालनका लागि सोभै बाल क्लव तथा संजालसँग सम्भौता गरी आर्थिक सहयोग प्रदान गर्न पाइनेछैन । यसका लागि बालबालिकाको हकहित संरक्षणका लागि सक्रिय औपचारिक तथा अनौपचारिक समिति, समूह वा संस्था मार्फत सहयोग गर्नुपर्दछ ।

जस्तै : वडा बाल संरक्षण समिति र नगर बाल संरक्षण समिति मार्फत बालबालिकाहरुको लागि सहयोग तथा सहकार्य गर्न सकिन्छ ।

५. बाल क्लव तथा संजालहरुले विभिन्न क्रियाकलापहरु आयोजना गरेर पनि आर्थिक संकलन गर्न सक्नेछन् र सो आर्थिक संकलन उनीहरुले आफ्नो योजनानुसार र आफ्ना सदस्यहरुका लागि खर्च गर्न सक्नेछन्। जस्तै : देउसी भैलो, साँस्कृतिक कार्यक्रम, खेल प्रतियोगिता आदि । यस्ता कार्यक्रम आयोजना हुँदा सम्बन्धित विद्यालय, वडा तथा सहजकर्ताको स्वीकृती, सहजीकरण र सुपरिवेक्षण अनिवार्य रहनेछ ।

७. बाल क्लव तथा संजालको वार्षिक आय व्यय विवरण सामान्य ढाँचामा उल्लेख गरी राख्नुपर्नेछ । ३००० भन्दा बढी रकमको क्रियाकलाप वा गतिविधि गर्न परेमा सहजकर्ताले आर्थिक व्यवस्थापन र सहजीकरणमा सहयोग गर्नुपर्नेछ । यसरी व्यवस्थापन गर्दा आम्दानी र खर्च सम्बन्धित बाल क्लव तथा संजालबाट अनुमोदन गराउनुपर्नेछ, बाल क्लवबाट भएको खर्चका आर्थिक कारोवार दुईहप्ता भित्र फरफारक गर्नुपर्नेछ ।

८. बाल क्लव तथा बाल संजालले मासिक, चौमासिक वा आवधिक रुपमा बचत संकलन, लगानी वा अन्य त्यस्तै किसिमले परिचालन गर्न हुँदैन ।

९) बाल क्लवले संकलन गरेको रकम उनीहरुले आयोजना गर्ने बालमैत्री गतिविधिमा मात्र खर्च गर्न सकिनेछ, यस्तो रकम छात्रवृत्ति, भौतिक पूर्वाधारहरुको निर्माण, मर्मत सम्भारका लागि वा कुनै पीडितलाई सहायता, आपतकालीन सहायता बापत सहयोग उपलब्ध गराउन वा खर्च गर्न पाइने छैन ।

परिच्छेद ७ :

बाल क्लव तथा बाल संजाल र अन्य निकायहरुको सम्बन्ध र सहकार्य

२२. स्थानीय तह (वडा तथा नगरपालिका) सँगको सम्बन्ध र सहकार्य

१. सबै बाल क्लव र संजालले आफ्नो स्थानीय तह (वडा तथा नगरपालिका) को कार्यालयमा सूचीकरण तथा नवीकरण गर्नुपर्नेछ ।
२. वडा तथा नगरपालिकाले आफ्नो क्षेत्रभित्रको बाल क्लव र संजालहरुको विवरण अद्यावधिक गर्नेछ ।
३. वडा तथा नगरपालिकाले आफ्नो मूल योजना वा वार्षिक योजना मा बालबालिकाहरुका स्थानीय सवाल र समस्याहरुलाई सम्बोधन गर्नेगरी क्रियाकलाप तथा आवश्यक बजेट विनियोजन गर्नेछ ।
४. जस्तै : बाल क्लव तथा संजालको मासिक बैठक, बाल क्लव तथा संजालको संचालन तथा व्यवस्थापनका लागि क्षमता वृद्धि, बाल क्लव तथा संजाल सहजीकरण गर्ने सहजकर्ता र बाल संरक्षण समितिको लागि आवश्यक खर्च, खेलकुदका सामाग्री, महिनावारी सरसफाई तथा व्यवस्थापन सम्बन्धी विद्यालयहरुमा जस्ता क्रियाकलापहरुका लागि सम्बन्धित वडा तथा नगरपालिकाले वार्षिक बजेट विनियोजन गर्नेछ ।
४. वडा तथा नगरपालिका अर्न्तगत निर्माण र कार्यान्वयन भएका बालबालिका सम्बन्धी योजना, कार्यक्रम तथा उक्त कार्यालयहरुबाट उपलब्ध गराईने सेवा सुविधाहरु बारेमा जानकारी तथा सुचनाहरु लिने, त्यस्ता जानकारी वा सुचनाहरु प्रचार प्रसार गर्ने र ती योजना, कार्यक्रम तथा सेवा सुविधाहरुबाट बालबालिकाहरुलाई फाईदा पुगेको वा नपुगेको कुरा अनुगमन गर्ने र आवश्यक परेमा सम्बन्धी सरोकारवालाहरुसँग आवाज उठाउने काम सबै बाल क्लव तथा संजालहरुले गर्नसक्नेछ ।
५. बाल क्लव तथा संजालहरुले वडा कार्यालय तथा नगरपालिकाको कार्यालय सँग आफ्नो योजना कार्यान्वयनका लागि आर्थिक, मानविय श्रोत तथा आवश्यक सामाग्रीको लागि सहयोग माग गर्न सक्नेछन ।
६. बाल क्लव तथा संजालले हरेक वर्ष सम्पन्न गरेका क्रियाकलापहरुको सुचि, विवरण र सामान्य प्रतिवेदन (तोकिएको ढाँचामा) वडा कार्यालय तथा नगरपालिकाको कार्यालयलाई उपलब्ध गराउनु पर्नेछ ।

२३. बालबालिका सम्बन्धी स्थानीय समितिहरुसँगको सम्बन्ध र सहकार्य

१. वडा तथा नगरपालिका स्तरमा स्थापना गरिएका औपचारिक वा अनौपचारिक समितिहरु जस्तै : बालसंरक्षण समिति, बालमैत्री शासन समिति, मानव बेचबिखन नियन्त्रण समिति, शिक्षा समिति र विपद व्यवस्थापन तथा जोखिम न्यूनीकरण समिति, स्वास्थ्य समिति र खानेपानी तथा सरसफाई समिति बालबालिकासँग प्रत्यक्ष सरोकार राख्ने समितिहरु हुन् ।
२. बाल क्लव वा संजालका प्रतिनिधिहरुलाई माथि उल्लेखित यस्ता समितिहरुमा सदस्यको रुपमा सहभागी गराईनेछ ।
३. यसमा उल्लेख गरिएका समितिहरुको वार्षिक योजना तथा कार्यक्रममा बाल संरक्षण, बाल विकास, बाल सहभागितालाई प्रवर्द्धन गर्ने खालका क्रियाकलापहरु समावेश गरिनुपर्छ ।
४. बाल क्लव, संजाल तथा जो कोहि बालबालिकाबाट प्राप्त हुन आएका वडा तथा नगरपालिकासँग सम्बन्धित गुनासो र सुझावहरुलाई उचित सम्बोधन गराउनका लागि यस्ता स्थानीय समितिहरुद्वारा पैरवी गरिनुपर्दछ ।
५. जोखिममा रहेका कुनैपनि बालक वा बालिकाको संरक्षण तथा अन्य सहयोगका लागि सम्प्रेषण गरिएका घटनाहरुमा तत्काल सम्बोधन गर्नुपर्नेछ र आवश्यकता बमोजिम अन्य सरोकारवाला पक्षहरु वा सेवा प्रदायक संस्थाहरुसँग समन्वय तथा सहकार्य गरिनुपर्दछ ।
६. यस्ता समितिहरुले समूह कार्यलाई थप प्रोत्साहन गर्नका लागि उत्कृष्ट बाल क्लव तथा संजाल पुरस्कार र सम्मान कार्यक्रमहरु गर्न सक्नेछन् ।

२४. विद्यालय व्यवस्थापन समितिको भूमिका

१. विद्यालयमा रहेका बाल क्लवहरु विद्यालय व्यवस्थापन समितिसँग आवद्ध हुनुपर्दछ।
२. विद्यालयको वार्षिक योजना तथा कार्यक्रममा बालबालिकाहरुका समस्या तथा सवालहरुलाई सम्बोधन गर्ने गरी क्रियाकलाप तथा बजेट निर्धारण गरिनुपर्दछ। यसरी कार्यक्रम तथा बजेट विनियोजन गर्दा विद्यालय स्तरीय बाल क्लवका सदस्यहरु वा प्रतिनिधिहरूसँग परामर्श गरिनुपर्दछ।
३. विद्यालय व्यवस्थापन समितिमा सम्बन्धित विद्यालयको बाल क्लवका प्रतिनिधिलाई आमन्त्रित सदस्यको रूपमा सहभागी गराईनुपर्दछ, विद्यालय व्यवस्थापन समितिको बैठकहरुमा बालबालिकाहरुले आफ्नो कुरा राख्न सक्ने वातावरण बनाइदिनुपर्दछ, उनीहरुको आवाज, समस्याहरु वा सवालहरु सुनिनुपर्दछ, र उनीहरुले राखेको समस्या, सवाल वा सरोकारहरुको उचित सम्बोधन गरिनुपर्दछ। यदि सम्बोधन गर्न नसकिएको

खण्डमा किन सम्बोधन गर्न सकिएन भन्ने बारेमा प्रष्ट कारणहरु खुलाई दिनु पर्दछ।

४. विद्यालय व्यवस्थापन समितिको बैठकमा छलफल हुने संवेदनशील र विवाद सृजना हुन सक्ने विषयहरु र बालबालिकाहरुको सरोकार नभएका विषयवस्तुमा जस्तै : शिक्षक नियुक्ती र कारवाही, निर्माण ठेक्का पट्टा तथा अनियमितताका जस्ता कुराहरुमा छलफल गर्दा बालबालिकालाई प्रत्यक्ष सहभागी गराईनु हुदैन।
५. विद्यालयमा कार्यरत शिक्षक तथा विद्यालय कर्मचारी को व्यवहार, पढाउने शैली, विद्यालयभित्र निर्माण गरिने भौतिक संरचनाहरुको स्वरूप र गुणस्तरका विषयहरुमा छलफल गर्दा भने बाल क्लव तथा संजालका सदस्यहरुको र सकेसम्म धेरै बालबालिकाको सुझाव संकलन गरिनुपर्दछ।

२५. अन्य सामाजिक संघसंस्था तथा सेवा प्रदायक संस्था/कार्यालयहरु

१. वडा तथा नगरपालिका भित्र क्रियाशील विभिन्न सामाजिक संघ संस्था तथा सेवा प्रदायक संस्था तथा कार्यालयहरुले बालबालिकालाई प्रत्यक्ष प्रभाव पार्ने नीति, रणनीति, योजना, कार्यक्रम निर्माण तथा कार्यान्वयन प्रकृयाहरुमा बाल क्लव तथा संजालका प्रतिनिधिहरूसँग अनिवार्य परामर्श गर्नुपर्दछ।
२. सेवा प्रदायक संस्था तथा कार्यालयहरुले बालबालिकाको लागि नि शुल्क उपलब्ध सेवा सुविधा तथा कार्यक्रमहरुको बारेमा प्रचार प्रसार गर्न, सेवाका लागि सम्प्रेषण गर्न तथा सेवा, सुविधा तथा कार्यक्रमहरुको प्रभावकारिताको अनुगमन गर्न बाल क्लव तथा संजालहरूसँग सहकार्य गर्न सक्छन्। तर यसरी सहकार्य गर्दा बाल क्लव तथा संजालका सदस्यहरुको विद्यालय शिक्षालाई नकरात्मक असर पर्नु हुदैन।
३. सेवा प्रदायक संस्था वा कार्यालयहरुले बालबालिकालाई जोखिम हुने, फौज्दारी अपराधका विषय, विवादित विषय, लगायतका विषयमा छलफल गर्न, उनीहरुको राय वा निष्कर्ष माग्न र त्यस्ता काममा संलग्न वा सहभागी गराउनु हुँदैन। तर, न्यायिक प्रकृत्यामा भने जोखिममा परेका वा जोखिम प्रभावित बालबालिकासँग परामर्श गर्न सकिनेछ।
४. सेवा प्रदायक संस्था वा कार्यालयहरुले १४ वर्षभन्दा मुनिका बालबालिकाहरुलाई कुनैपनि ज्यालादारी काममा लगाउनु हुँदैन।

२६. योजना तर्जुमामा बाल क्लव तथा बाल संजालको प्रतिनिधित्वको व्यवस्था

१. वस्ती, वडा तथा नगरपालिकाको योजना निर्माण चक्रमा बाल क्लव तथा संजालको प्रतिनिधित्व अनिवार्य हुनेछ। त्यसरी बालबालिकाहरुको प्रतिनिधित्व गरेर सहभागी भएका बालबालिकाहरुको विचार तथा भावना वा सरोकारहरु सुन्नलाई निश्चित समय छुट्याउनुपर्नेछ।

२. वडास्तर र नगरपालिकास्तरमा बाल भेला मार्फत बालबालिकाहरुको सरोकार, आवश्यकता, समस्या वा सवालहरु निर्धारण र प्राथमिकीकरण गर्नुपर्नेछ । यसरी निर्धारण र प्राथमिकीकरण गरिएका सवालहरुलाई सम्बोधन गर्न वडा तथा नगरपालिकाको वार्षिक योजनामा समावेश गर्नु पर्नेछ ।
३. बालबालिकाहरुको लागि निर्माण गरिएको योजना तथा विनियोजन गरिएको बजेट बारेमा सबै बाल क्लव तथा संजालहरुको जानकारीका लागि सार्वजनिक सुचना जारी गरिनुपर्नेछ । यस्तो सूचना सरल भाषामा हुनुपर्नेछ ।

परिच्छेद ८ :

बाल क्लवको सम्मिलन र विघटन सम्बन्धी व्यवस्था

२७. बाल क्लवको सम्मिलन

१. एकै विद्यालय, वडा वा नगरपालिका भित्र रहेका दुई वा दुई भन्दा बढी बाल क्लवहरु सम्मिलन हुन सक्नेछन् ।
२. फरक वडा, फरक नगरपालिका वा फरक विद्यालय भित्र रहेका बाल क्लवहरु सम्मिलन हुन सक्नेछैनन् ।
३. सहजकर्ताको उपस्थितिमा मात्रै बाल क्लवका सदस्यहरुको भेलाले सम्मिलनमा जाने निर्णय गर्नुपर्नेछ ।
४. सम्मिलन गर्न चाहने सबै बाल क्लवका सहजकर्ता समेतको उपस्थितिमा सदस्यहरुको भेला आयोजना गरी माथि नियम ७ मा उल्लेख भए अनुसार नयाँ कार्य समिति चयन गर्नुपर्नेछ ।
५. सम्मिलन पश्चात नयाँ कार्यसमिति गठन भएको एक महिनाभित्र सम्बन्धित वडा कार्यालय तथा नगरपालिकाको कार्यालयमा सम्मिलनको जानकारी दिइनुपर्दछ ।
६. यसरी सम्मिलन पछि सम्मिलन भएका बाल क्लवको सुचिकरण खारेज हुनेछ र नयाँ बाल क्लव सूचिकृत हुनेछ ।

२८. बाल क्लव तथा संजालको विघटन

बाल क्लव तथा संजाल निम्न अवस्थामा विघटन भएको मानिनेछ :

१. बाल क्लव तथा बाल संजाल निरन्तर २ (दुई) वर्ष सम्म अद्यावधिक नभएमा । अद्यावधिक नभएका बाल क्लव तथा बाल संजाललाई विघटन गर्नुअघि ३ महिनाको समय राखी अद्यावधिक गर्नका लागि सूचित गरिनेछ ।
२. बाल क्लव तथा संजालका बहुमत सदस्यहरुले बाल क्लव विघटन गर्ने निर्णय गरेमा ।
३. विद्यालयमा आधारित बाल क्लव तथा संजालको हकमा, उचित कारण सहित विद्यालयले बाल क्लव विघटन गर्न सिफारिस गरेमा ।
४. वडा कार्यालय, नगरपालिका कार्यालय, सहजकर्ता संस्थाले उचित कारण सहित बाल क्लव वा संजाल विघटन गर्न सिफारिस गरेमा ।
५. माथि ३ र ४ अनुसार विघटन हुनुपूर्व सार्वजनिक सुचना जारी गरिनेछ र बाल क्लव तथा संजालका सदस्यहरूसँग छलफल गरिनेछ ।
६. विघटन भएका बाल क्लव तथा संजालहरु वडा कार्यालय तथा नगरपालिकाको सुचिकरणबाट स्वतः खारेज हुनेछ ।
७. विघटन भएका बाल क्लव तथा संजालका भौतिक श्रोत, साधन तथा दस्तावेजहरु सम्बन्धित विद्यालय, वडा कार्यालयको वा नगरपालिकाको कार्यालयको संरक्षणमा रहनेछ र आवश्यक भएमा अर्को बाल क्लव तथा संजाललाई उपलब्ध गराउन सकिनेछ ।

परिच्छेद ९ :

विविध

२९. बाल क्लव तथा बाल संजाल भित्र दलगत राजनीतिक प्रभावलाई न्युनीकरण गर्ने

१. बाल क्लव तथा संजालका सदस्यहरु तथा सम्बन्धित वयस्क सहजकर्ता कुनै पनि राजनीतिक दल वा दलका भातृ संगठनसँग सम्बद्ध नरहेको व्यक्ति हुनुपर्दछ ।
२. बाल क्लव तथा संजालले बाल अधिकार प्रवर्द्धन र संरक्षणका विषयमा सबै राजनीतिक दलहरूसँग खुला अन्तक्रिया तथा छलफल आयोजना गर्न सक्छन् ।
३. बाल क्लव तथा संजालले कुनै एक राजनीतिक दल वा क्लवसँग मात्र सहकार्य गरेर कुनैपनि कार्यक्रम वा कृयाकलाप आयोजना गर्न हुँदैन ।
४. बाल क्लव तथा संजालले सार्वजनिक पद धारण गरेका, निर्वाचित वा नियुक्त राजनीतिक व्यक्ति बाहेक अन्य राजनीतिक दलका प्रमुख तथा प्रतिनिधिलाई आफ्नो कार्यक्रममा प्रमुख अतिथि, अतिथि, श्रोत व्यक्ति वा सहजकर्ता बनाउन हुँदैन ।
५. बाल क्लव तथा संजालले कुनैपनि राजनीतिक दलको पक्ष वा विपक्षमा कार्यक्रम तथा क्रियाकलापहरु संचालन तथा आयोजना गर्न हुँदैन ।
६. बाल क्लव तथा संजालले कुनैपनि राजनीतिक दल वा भातृ संगठनका बारेमा विशेष जानकारी दिने, त्यसको सदस्य बन्न प्रेरित गर्ने वा उनीहरुको कार्यक्रममा सहभागी हुने र अरुलाई सहभागी हुन लगाउने जस्ता गतिविधिहरु गर्न हुँदैन ।

३०. बाल क्लव र संजालभित्र सदभाव, सद्व्यवहार र सुरक्षित अभ्यास प्रवर्द्धन गर्ने

१. बाल क्लव तथा संजालले आफ्नो संगठन निर्माण, व्यवस्थापन तथा कार्य प्रकृयाका सम्बन्धमा आचारसंहिता निर्माण गर्नुपर्दछ ।
२. बाल क्लव तथा संजाल र तिनीहरुका सदस्यहरुले सबै लिंग, जाति, धर्म, वर्ग र समुदायप्रति भेदभावरहित बोली व्यवहार प्रदर्शन गर्ने, सभ्य र मर्यादित भाषाको प्रयोग गर्ने गलत सामाजिक अभ्यासहरुलाई निरुत्साहित गर्ने र आफ्नो पढाइलेखाइ लाई प्राथमिकता दिने जस्ता कुराहरुमा जोड दिने र यसो गर्नका लागि अन्य बालबालिकाहरुलाई पनि अभिमुखीकरण गर्ने गर्नुपर्दछ ।
३. बाल क्लव तथा संजालमा समावेशीताको सिद्धान्तलाई अवलम्बन्न गर्दै सबै जातजाति, लिंग, धर्म, वर्ग र समुदाय बालबालिकाको प्रतिनिधित्व तथा सहभागिता हुन सक्ने व्यवस्था गरिनुपर्दछ । बाल क्लव तथा संजालको नेतृत्व छनोट गर्दा पनि ती आधारहरुलाई मान्नुपर्दछ ।
५. बाल क्लव तथा संजालको बैठकमा धर्म, संस्कृति, चालचलन, अभ्यासहरुलाई प्रस्तावकै रुपमा पेश गरेर सबै सदस्यहरुले पालैपालो आफ्नो धर्म, संस्कृति, चालचलन, सामाजिक अभ्यासका राम्रा र सुधार गर्नुपर्ने कुराहरु छलफल गर्ने नियम बनाउन पनि सकिन्छ ।

३१. बाल क्लव तथा संजालका गतिविधिबारे साझा सुनुवाइको व्यवस्था गर्ने

१. कुनै पनि बाल क्लव तथा संजाल गठन गरिनु अघि सम्बन्धित टोल, समुदाय, विद्यालय, वडा तथा नगरपालिकामा बाल क्लव तथा संजालको आवश्यकता, त्यसका फाइदाहरु र संभावित चुनौतिहरुको बारेमा अविभावकहरुलाई अनुशिक्षण गरिनुपर्दछ ।
२. बाल क्लव तथा संजालले आयोजना गर्ने सबै कृयाकलापलाई सबै बालबालिका तथा अभिभावकले रुचिकर नमान्न पनि सक्छन् । त्यसैले त्यस्ता कृयाकलाप, आनीबानी, व्यवहार बारेमा गुनासो गर्ने र प्रतिक्रिया दिने व्यवस्था गरिनुपर्दछ । यसरी प्राप्त गुनासो तथा सुभावउपर सुधार गर्नका लागि सम्बन्धित सहजकर्ता र बाल क्लव तथा संजालका प्रतिनिधिहरु संयुक्त रुपमा बसी छलफल गरिनुपर्दछ ।

३. यसरी प्राप्त सुभाब वा गुनासोका आधारमा मात्र बाल क्लव तथा संजाल विघटन गर्ने वा तिनीहरुका गतिविधिहरुलाई निषेध गर्ने वा रोक्ने कार्य गर्न हुँदैन । तर आवश्यकतानुसार उचित सुधार गर्नुपर्दछ ।
४. विद्यालयमा आधारित बाल क्लव तथा संजालका गतिविधिहरु बारेमा केहि गुनासो वा सुभाब भएमा अभिभावकहरु वा सम्बन्धित जोकोहिले विद्यालय व्यवस्थापन समितिका अध्यक्ष वा प्रधानाध्यापकलाई प्रत्यक्ष भेटेर सुभाब दिन सक्नेछन् ।

ठाकुरबाबा नगरपालिकाको बाल क्लव तथा बालसञ्जाल गठन तथा सहजिकरण निर्देशिका, २०७९

अनुसुची १

बाल क्लव तथा बाल संजालको नियम ढाँचा

क) बाल क्लव तथा बाल संजालको परिचय

नाम :

ठेगाना :

सूचिकरण नम्बर :

ख) बाल क्लव तथा संजालको उद्देश्य र विषयहरु

१.

२.

३.

४.

ग) बाल क्लव तथा संजालको संगठन

१. सदस्य बन्ने तरिका

२. नेतृत्व चुन्ने तरिका

३. विघटन हुने

४. सदस्य बन्न नपाउने व्यक्तिहरु

५. नेतृत्वमा चुनिन नपाउने व्यक्तिहरु

घ) बाल क्लव तथा संजालका सदस्यले पालन गर्नुपर्ने नियमहरु

१. सदस्य भइसकेपछि पालन गर्ने नियमहरु

२. नेतृत्वमा निर्वाचित भए पछि पालन गर्ने नियमहरु

३. बैठकमा पालन गर्ने नियमहरु

४. अन्य बाल क्लवका सदस्य, बालबालिका तथा निकायसँग व्यवहार गर्ने नियमहरु

ङ) बाल क्लव तथा संजालको आर्थिक श्रोत

१. सदस्यता शुल्क

२. नविकरण शुल्क

३. अन्य सहायता र श्रोतहरु

४. पैसा जम्मा गरी राख्ने ठाउँ

५. आम्दानी र खर्च विवरण कसले राख्ने

च) अन्य विषयहरु

ठाकुरबाबा नगरपालिका बाल क्लव तथा बाल संजालको नियम तथा सहजिकरण निर्देशिका, २०७९

अनुसुची २

बाल क्लव तथा बाल संजालका लागि आवश्यक आधारभुत सामग्रीहरु

१. बाल क्लव तथा संजालको सामग्री राख्नका लागि बाक्सा वा दराज
२. बैठक पुस्तिका
३. योजना पुस्तिका
४. बाल क्लवको नियम वा विधान
५. बाल क्लवका अध्ययन सामग्रीहरु
६. बाल क्लवको आम्दानी र खर्च लेख्ने लेखा कापी
७. आवश्यकता अनुसार खेल, शैक्षिक तथा मनोरन्जनमुलक सामग्री

ठाकुरबाबा नगरपालिकाको बाल क्लव तथा बालसञ्जाल गठन तथा सहजिकरण निर्देशिका, २०७९

अनुसुची ३

बाल क्लब तथा संजालको कार्ययोजना फारम

बाल क्लब वा संजालको नाम :

ठेगाना:

वयस्क सहजकर्ताको नाम र सम्पर्क नं.:

सम्पर्क व्यक्तिको नाम र सम्पर्क फोन :

सूचिकरण नं. :.....

कार्यक्रमको नाम	विषय	कहाँ गर्ने	कहिले गर्ने	श्रोत व्यवस्था	प्रमुख जिम्मेवार सदस्यहरु

ठाकुरबाबा नगरपालिकाको बाल क्लब तथा बालसञ्जाल गठन तथा सहजिकरण निर्देशिका, २०७९

अनुसुची ४

बाल क्लव तथा संजालको कार्यप्रगती विवरण फारम

बाल क्लव वा संजालको नाम :

ठेगाना:

वयस्क सहजकर्ताको नाम र सम्पर्क नं.:

सम्पर्क व्यक्तिको नाम र सम्पर्क फोन :

सुचिकरण नं. :.....

सम्पन्न कार्यक्रमको नाम	विषय	कार्यक्रम भएको स्थान	मिति	खर्च भएको रकम र श्रोत	सहभागी संख्या

ठाकुरबाबा नगरपालिकाको बाल क्लव तथा बालसञ्जाल गठन तथा सहजिकरण निर्देशिका, २०७९

अनुसुची ५

बाल क्लव तथा संजालको बैठक पुस्तिकाको नमुना

बाल क्लव तथा संजालको नाम : बैठक संख्या :

बैठक मिति : बैठक स्थान:

वयस्क सहजकर्ताको नाम :

आज मितिमा बाल क्लव वा संजालको बैठक क्लव/संजालका श्री.....को अध्यक्षतामा बस्यो । बैठकमा उपस्थित सदस्यहरुबीच तपशिलमा उल्लेखित प्रस्तावनाहरुमा छलफल गरी निर्णय गरियो ।

उपस्थिती

क. वयस्क सहजकर्ता :

ख. आमन्त्रित (कोही भए)

ग.

घ.

ड. बाल क्लवका पदाधिकारीहरु र सदस्यहरु

प्रस्तावनाहरु

क)

ख)

ग)

निर्णयहरु

क)

ख)

ग)

ठाकुरबाबा नगरपालिकाको बाल क्लव तथा संजाल गठन तथा सहजिकरण निर्देशिका, २०७९

अनुसूचि ६

बाल क्लब तथा संजालका पदाधिकारीहरूका लागि नमूना आचारसंहिता

- क. २० वर्ष नपुग्दै आफूले पनि विवाह नगर्ने, र बाल विवाह सँग सम्बन्धित कुनैपनि कृत्याकलापलाई सहयोग नगर्ने ।
- ख. कुनै पनि प्रकारको मद्यपान, धुम्रपान, सूतिजन्य पदार्थ तथा लागू औषधको सेवन नगर्ने ।
- ग. सार्वजनिक विदा वा विद्यालय विदाको दिन बाहेक अरु दिन नियमित विद्यालय जाने ।
- घ. विद्यालयमा आयोजना गरिने अतिरिक्त कृत्याकलापहरूमा सक्रिय सहभागी हुने र आयोजना गर्ने कुरामा विद्यालयलाई सहयोग गर्ने ।
- ङ. लिंग, जाति, शारीरिक अवस्था, शैक्षिक अवस्था जस्ता कुराहरूको आधारमा कुनैपनि बालक बालिकालाई भेदभावपूर्ण व्यवहार नगर्ने ।
- च. कुनैपनि बालक वा बालिका उपर दुर्व्यवहार नगर्ने र यसो गर्न अरुलाई पनि नउक्साउने ।
- छ. फुर्सदको समयलाई सृजनात्मक कृत्याकलापहरूमा प्रयोग गर्ने ।
- ज. आफूलाई जोखिम नहुनेगरी घरपरिवारको कामकाजमा सघाउने ।
- झ. टेलिभिजन, रेडियो, मोबाईल, इन्टरनेट जस्ता संचार उपकरण तथा सुविधाको दुरुपयोग नगर्ने ।
- तर
- आवश्यक सूचना तथा जानकारी प्राप्त गर्न र आफ्नो पढाइलेखाइलाई थप मजबुद बनाउन प्रयोग गर्ने ।
- ञ. आफ्नो अधिकारको प्रयोग गर्दा अरुहरूलाई हानीनोक्सानी नहुने गरीगर्ने ।
- ट. आफु भन्दा सानो उमेरका भाई बहिनीहरूलाई माया तथा हेरचाह गर्ने ।
- ठ. अभिभावक, शिक्षक र प्रौढहरूको पनि कुरा सुन्ने र राम्रो कुराहरूलाई अबलम्बन गर्ने ।
- ड. वस्ती, समुदाय, वडा र नगरपालिका स्तरका योजना प्रक्रियाहरूमा बालबालिकाहरूको तर्फबाट, तिनिधित्व गर्ने र बालबालिकाहरूका सवाल समस्या तथा सरोकारहरू राख्ने ।

आज्ञाले

रामहरि रिजाल

प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत